

Üstad Muhakemat'ta "gıybeti katle müsavi" tutmayı doğru bulmazken, Yirmi Dördüncü Söz'de bu hadisin açıklamasını yapıyor. Nasıl anlamalıyız?

Bir market sahibi, marketindeki ürünlerini satmak ve revaç vermek için, promosyon olsun diye herhangi bir ürünün içine, bir cumhuriyet altını koysa ama, hangi üründe olduğu bilinmiyor. O zaman marketteki bütün ürünler hakikatte değil ama, ihtimal noktasında cumhuriyet altını gibi değerli hale gelir. Ama hakikat-i halde, sadece birisi altın değerinde. Ürünün gizli olması, ihtimal noktasından hepsini değerli kılıyor ve hepsine karşı bir iştah ve revaç oluşuyor. Markete giren müşteriler, hararetle bu ürünü bulmaya çalışırlar; bu arada diğer ürünler de onun sayesinde satılmış olur. Hakikatte her ürüne altın demek yanlış olacağı gibi, ürünlerin ihtimal dahilinde altın gibi kıymetli olma manasını da inkar etmek doğru olmaz.

İşte Allah, ibadetlere teşvik ve revaç vermek için, ibadetlerin içine altın misali bazı promosyon sevaplar koyuyor. Amaç ibadetlere teşvik ve revaçtır. Mesela; nafile namazlar içinde öyle bir namaz vardır ki, kim bu namaza tesadüf ederse, hac kadar sevap kazanır diyor. Hakikat noktasında o nafile namazlardan birisi hac kıymetindedir; lakin hangisi bilinmez. Böyle olunca o hac kıymetini bulmak için, harıl harıl namaz kılmak gerekir. Ama kılınan bütün nafile namazlara, hac kıymetinde demek doğru değildir. Hac sevabı sadece hususi ve gizli bir namazda vardır; hakikat noktasında diğerlerinde yoktur. Bu mantığı ve izahı, sevap için söylenmiş diğer hadislerle de tatbik edebiliriz.

Aynı şekilde gıybet içinde öyle bir gıybet vardır ki, cinayet kadar büyük bir günahdır. Aynı mana burada da tersinedir. Yani günahlardan sakındırmak için, bu kez tersi tatbik ediliyor. **"Marketteki ürünlerin bir tanesinin içinde zehir var."** denilse ve hangi üründe olduğu bilinmese, kimse o markete uğramaz. Günahlar hakkında gelen hadislerle de böyle bakmak lazımdır. Hakikaten bazen öyle bir gıybet olur ki, cinayet kadar dehşetli bir günaha düşme riski var.

"Bilmediği halde, tezyidinden noksan, ıslahından fesat, medhinden zemm, tahsininden kubh tevellüd eder. Zira muvazenet ve tenasüpten nâşi olan hüsnü, min haysü lâyeş'ur ihlâl eder. Nasıl ki, bir ilâcı istihsan edip izdiyad etmek, devayı dâ'e inkılâp etmektir. Öyle de hiçbir vakit hak ona muhtaç olmayan mübalâğalı terhib ve terhibe, gıybeti katle müsavi veya ayakta bevletmek, zina derecesinde göstermek veya bir dirhemi tasadduk etmek, hacca mukabil tutmak gibi muvazenesiz sözler, katl ve zinayı tahfif ve haccın kıymetini tenzil ediyorlar. Bu sırra binaen, vâiz hem hakîm, hem muhakemeli olmalıdır."

"Evet, muvazenesiz vâizler, çok hakaik-i neyyire-i diniyenin husufuna sebep olmuşlardır. Meselâ, inşikak-ı kamer olan mucize-i mütevatire-i bâhireyi, meylü'l-mücazele ile 'Arza nüzul ile Peygamberin cebine girip çıkmış.' olan ilâve, o güneş-misal mucizeyi Süha yıldızı gibi, mahfî ve kamer-misal olan burhan-ı nübüvveti münhasif ettiği gibi münkirlerinin bahanelerine kapılar açtı."(1)

Üstad burada hadisi değil, hadisi fitri mecrasından çıkarıp gereksiz ve lüzumsuz ilave yapan vaizleri ve hocaları tenkit ediyor. Tarihte böyle muvazenesiz ve muhakemesiz, kıssacı hoca ve vaizler hadislerle dengesiz ve gereksiz ilaveler yapmıştır. Malum, fitri bir şeye sonradan suni bir şekilde ilave yapmak, o şeyin fitriliğini bozar, güzelken çirkin hale sokar.

Mesela; insanın fitri burnunu biraz daha uzatsak, yüzün simetrik dengesi bozulur, çirkin bir hale girer. Yukarıda verdiğimiz örnek, Risale-i Nur'un bu gibi hadislerle muhakemeli bakışını aksettiriyor. Hadisin asıl mesajı sevaba teşvik, günahı sakındırmak iken; yanlış ve muhakemesiz bakış açısı, sair farz olan amelleri önemsiz ve basit bir seviyeye düşürüyor. İşte Üstad Muhakemat'ta bu bakış açısını tenkit ediyor, yoksa hadisin metnini tenkit etmiyor. Hadisi tenkit ayrı, hadiste getirilen tefsiri eleştirmek ayrı bir husustur. [Yirmi Dördüncü Söz, Üçüncü Dal](#)'da ise hadisin istikametli manasını ders veriyor.

(1) bk. [Muhakemat, Birinci Makale](#).

İlgili ders videosu için tıklayınız:

[Prof. Dr. Şadi Eren, Muhakemat Dersleri \(8.Bölüm\)](#)